

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
P. CRUZ VILLALÓN
fremsat den 18. juli 2013¹

Sag C-218/12

**Lokman Emrek
mod
Vlado Sabranovic**

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Landgericht Saarbrücken (Tyskland))

»Et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed — retternes kompetence på det civil- og handelsretlige område — forordning (EF) nr. 44/2001 — forbrugeraftaler — artikel 15, stk. 1, litra c) — virksomhed rettet mod en anden medlemsstat — nødvendighed af en kausal forbindelse med sælgers virksomhed rettet mod forbrugerens medlemsstat — kvalificeret indicium — fælles byområde«

1. Efter de domme, der er blevet afsagt først i sagen Pammer og Hotel Alpenhof² og efterfølgende i Mühlleitner-sagen³, giver artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område⁴ fortsat anledning til fortolkningsspørgsmål. Domstolen spørges navnlig på ny om rækkevidden af kravet bestående i, at sælger *retter* sin virksomhed mod forbrugerens bopælsstat med henblik på at udløse den særlige kompetenceregulering på området forbrugeraftaler. I denne sag ønsker Landgericht Saarbrücken oplyst, om det omhandlede tilknytningsmoment, som en *supplerende og uskreven forudsætning*, kræver en kausal forbindelse mellem den mod forbrugerens bopælsstat »rettede« virksomhed og forbrugerens beslutning om aftaleindgåelsen.

2. Landgericht Saarbrücken ønsker ligeledes oplyst, om artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 kræver, at forbrugeraftalen er indgået i form af en aftale om fjernsalg. Dette spørgsmål er imidlertid blevet afgjort få måneder efter, at nærværende præjudicielle spørgsmål blev stillet, nærmere bestemt i dommen afsagt i Mühlleitner-sagen. Følgelig beskæftiger jeg mig udelukkende med spørgsmålet om kravet om kausalitet.

1 — Originalsprog: spansk.

2 — Dom af 7.12.2010, forenede sager C-585/08 og C-144/09, Sml. I, s. 12527.

3 — Dom af 6.9.2012, sag C-190/11, EU:C:2012:542.

4 — Rådets forordning (EF) af 22.12.2000 (EFT 2001 L 12, s. 1).

I. Retsforskrifter

3. Artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 omhandler en særlig kompetenceregulering på området forbruger aftaler, i medfør af hvilken der gøres en undtagelse fra det almindelige kompetencekriterium, dvs. det sted, hvor sagsøgte har bopæl, hvis følgende betingelser er opfyldt:

»1. I sager om aftaler indgået af en person (forbrugeren) med henblik på forbrug, der må anses at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed, afgøres kompetence efter denne afdeling, jf. dog artikel 4 og artikel 5, nr. 5):

[...]

c) i alle andre tilfælde, når aftalen er indgået med en person, der udøver erhvervsmæssig virksomhed i den medlemsstat, på hvis område forbrugeren har bopæl, eller på en hvilken som helst måde retter sådan virksomhed mod denne medlemsstat eller mod flere stater, inklusive denne medlemsstat, og aftalen er omfattet af den pågældende virksomhed.«

II. De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne ved de nationale retter

4. Vlado Sabranovic, sagsøgt i hovedsagen, driver i kommunen Spicheren (Frankrig) en brugtvognshandel under firmanavnet »Vlado Automobiles Import-Export«. Det fremgår af sagsakterne, at på tidspunktet for de faktiske omstændigheder, der gav anledning til denne tvist, benyttede Vlado Sabranovic et websted, der indeholdt adressen på hans virksomhed samt fastnettelefon-, fax- og mobiltelefonnummer. Alle numrene havde en fransk international landekode med undtagelse af et tysk mobiltelefonnummer med tysk international landekode.

5. Lokman Emrek, sagsøgeren i hovedsagen, havde bopæl i Saarbrücken (Tyskland) på tidspunktet for de faktiske omstændigheder. Den 13. september 2010 indgik han en skriftlig købsaftale med Vlado Sabranovic vedrørende et brugt køretøj i dennes forretningslokaler, som han ifølge det oplyste havde fået kendskab til ikke gennem det nævnte websted, men gennem nogle bekendte.

6. Senere anlagde Lokman Emrek sag mod Vlado Sabranovic ved Amtsgericht Saarbrücken med krav om opfyldelse af den i købsaftalen om køretøjet omhandlede garanti. Nævnte ret afviste sagen på grund af manglende international kompetence ud fra den betragtning, at Vlado Sabranovic ikke havde rettet sin erhvervsmæssige virksomhed, som omhandlet i artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001, mod forbrugers bopælsstat, dvs. Tyskland.

7. Efter at Amtsgericht Saarbrückens afgørelse var blevet appelleret til Landgericht Saarbrücken, udsatte denne sagen og forelagde Domstolen to præjudicielle spørgsmål.

III. De præjudicielle spørgsmål og retsforhandlingerne ved Domstolen

8. Den 10. maj 2012 blev Landgericht Saarbrückens præjudicielle spørgsmål indført i Domstolens register. Domstolen stilles følgende spørgsmål:

»1. Forudsætter artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 i tilfælde, hvor den måde, hvorpå en erhvervsdrivende fremtræder på sit netsted, opfylder kriteriet om »rettet mod«, endvidere som en stiltiende betingelse, at forbrugeren er blevet foranlediget til aftaleindgåelsen af den erhvervsdrivendes netsted, således at der skal være kausalitet mellem den erhvervsdrivendes fremtræden på netstedet og aftaleindgåelsen?

2. Såfremt der gælder et krav om kausalitet mellem kriteriet om »rettet mod« og aftaleindgåelsen: Forudsætter artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 derudover også, at aftaleindgåelsen sker i form af en aftale om fjernsalg?»
9. Der er indgivet skriftlige indlæg af parterne i hovedsagen, den franske, den belgiske og den luxembourgske regering samt Europa-Kommissionen.
10. Under retsmødet, som blev afholdt den 25. april 2013, gjorde repræsentanten for Lokman Emrek, for Kongeriget Belgien og for Storhertugdømmet Luxembourg samt for Kommissionen mundtligt rede for deres standpunkter.

IV. Indledende bemærkninger om genstanden for anmodningen om præjudiciel afgørelse

11. Landgericht Saarbrücken ønsker oplyst, om artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 fastsætter to uskrevne forudsætninger med henblik på at udløse den i denne bestemmelse fastsatte særlige kompetenceregulering på området for forbruger aftaler. Den første forudsætning er den vedrørende kausalitet mellem sælgers virksomhed »rettet mod« forbrugerens stat og dennes beslutning om at indgå aftalen. Den anden forudsætning består i det yderligere krav om, at aftaleindgåelsen er sket i form af en aftale om fjernsalg.

12. Mens spørgsmålet vedrørende det første krav (kausalitet) ikke tidligere er blevet behandlet af Domstolen, er det andet spørgsmål derimod blevet behandlet (aftale om fjernsalg). Den 6. september 2012, dvs. næsten fire måneder efter denne anmodning om præjudiciel afgørelse blev forelagt, udtalte Domstolen sig i Mühlleitner-dommen udtrykkeligt om kravet om, at aftaleindgåelsen sker i form af en aftale om fjernsalg. Ved den lejlighed fastslog Domstolen, idet den bekræftede en retspraksis, som kunne anses for at følge forudsætningsvist af dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, at indgåelsen af en forbruger aftale i form af en aftale om fjernsalg kun har karakter af et »tegn på aftalens tilknytning« til en sælgers eller en tjenesteyders erhvervsmæssige virksomhed, som er rettet mod forbrugerbopælsstaten⁵, og konkluderede, at artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 skal fortolkes »således, at den ikke forudsætter, at der er blevet indgået aftale vedrørende fjernsalg mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende«⁶.

13. Den klarhed, som Domstolen udtrykte sig med i Mühlleitner-sagen, sammenholdt med den omstændighed, at det omhandlede præjudicielle spørgsmål fokuserede på en anmodning om afklaring af dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof med hensyn til betingelsen om indgåelsen af aftalen ved fjernsalg, retfærdiggør til fulde, at jeg i den foreliggende sag begrænser mig til at analysere det eneste nye spørgsmål, der er forelagt, nemlig kravet om, at virksomheden rettet mod forbrugerbopælsstaten har en kausal forbindelse med forbrugerens beslutning om at indgå aftalen.

V. Bedømmelse

14. I forbindelse med det første spørgsmål, dvs. om forbrugeren skal have været »foranlediget«, således at der er kausalitet mellem den erhvervsmæssige virksomhed og beslutningen om at indgå en aftale, har parterne i hovedsagen ligesom de intervenerende staters regeringer og Kommissionen indtaget modstridende synspunkter.

5 — Mühlleitner-dommen, præmis 44.

6 — Ibidem, præmis 45.

15. På den ene side har Vlado Sabranovic og den belgiske og den luxembourgske regering indtaget det synspunkt, at de tyske retter mangler kompetence i den foreliggende sag ud fra den betragtning, at betingelsen om kausalitet, som anses for indeholdt i artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001, ikke er opfyldt. Principielt mener disse tre intervenienter, at manglen på en sådan betingelse vender op og ned på den almindelige regel om, at det er retterne i den stat, hvor sagsøgte har sin bopæl, der er kompetente, og lægger en uforholdsmæssig byrde på sælgere og tjenesteydere, der udsættes for at blive sagsøgt i enhver EU-medlemsstat af den grund, at de har et websted og indgår aftale med en forbruger, der er bosiddende i en anden medlemsstat. Den belgiske og den luxembourgske regering påpeger indvirkningen af en alt for gunstig fortolkning for forbrugeren for små og mellemstore virksomheder i medlemsstater, der i væsentlig grad udsættes for grænseoverskridende handel.

16. Lokman Emrek er derimod med støtte fra den franske regering og Kommissionen af den opfattelse, at der ikke findes en sådan betingelse, og forsvarer de tyske retters kompetence. I deres forsvar påberåber de sig de kriterier, der er opregnet i dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, med henblik på at vejlede dommeren i forbindelse med konstatering af, om virksomhed er blevet rettet mod forbrugerbopælsstaten. Både i den nævnte dom og i Mühlleitner-dommen har Domstolen fastholdt disse faktorerers betydning som »indicier« på, at virksomheden var rettet mod forbrugerbopælsstaten, men i intet tilfælde som betingelser, der uundgåeligt skulle opfyldes. Denne fortolkning finder støtte i formålet med artikel 15 og 16 i forordning nr. 44/2001 og i forarbejderne hertil.

17. Med fokus på retspraksis om dette emne skal det indledningsvis påpeges, at Domstolen både i dommen i sagen Pammer og Alpenhof og i Mühlleitner-dommen har bekræftet, at udtrykket »virksomhed rettet mod« forbrugerbopælsstaten skal fortolkes selvstændigt ligesom de øvrige begreber, der er indeholdt i artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001⁷. Af en analyse af den samlede forskrift, men ligeledes i lyset af de tidligere affattelser af samme, samt af forarbejderne har Domstolen fastslået, at den eneste relevante adfærd med henblik på at begrunde en særlig kompetenceregulering på forbrugerområdet er sælgerens eller tjenesteyderens⁸. Forbrugerens adfærd, som blev taget i betragtning i den tidligere affattelse af den i mellemtiden ophævede artikel 13 i Bruxelleskonventionen, har overladt pladsen til sælgerens eller tjenesteyderens adfærd⁹.

18. Domstolen har ligeledes afvist et fortolkningskriterium baseret udelukkende på eftersøgning af sælgers subjektive vilje¹⁰. På samme måde som forbrugerens adfærd ikke udgør et afgørende kompetencekriterium, gør sælgerens eller tjenesteyderens hensigt i sidste instans det heller ikke. Domstolen har således valgt at formulere en ikke-udtømmende række objektive kriterier, der kan levere tilstrækkelige indicier til, at retten finder, at en virksomhed er rettet mod forbrugerbopælsstaten¹¹.

19. Det skal i øvrigt fremhæves, at disse kriterier fungerer som en rettesnor, og det tilkommer den nationale ret at undersøge formålene og virkningerne af den af sælgeren eller tjenesteyderen forfulgte handelsstrategi¹². Domstolen har hidtil afvist at gøre nogen af disse kriterier til afgørende betingelse eller kriterium. Det har den stadfæstet vedrørende aftaler indgået ved fjernsalg, som ifølge Mühlleitner-dommen ikke udgør en væsentlig betingelse for udløsning af kompetencen. Tilgængelighed til internettet er ligeledes udelukket som et i sig selv afgørende kriterium for, at en virksomhed er rettet mod en anden medlemsstat. Adgang er ikke i sig selv afgørende, idet webstedets indhold skal tages i betragtning og altid i forbindelse med de øvrige kriterier, der kan objektivere det eller de særlige mål med det erhvervsmæssige tilbud¹³.

7 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 55, og Mühlleitner-dommen, præmis 28.

8 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 60, og Mühlleitner-dommen, præmis 39.

9 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 56, og Mühlleitner-dommen, præmis 38.

10 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 80.

11 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 81-93.

12 — Ibidem.

13 — Dommen i sagen Pammer og Hotel Alpenhof, præmis 75 og 76, og Mühlleitner-dommen, præmis 44.

20. Endelig har – hvilket er vigtigt at understrege på dette tidspunkt – både forordning nr. 44/2001 og Domstolens retspraksis påpeget relevansen af, at kriterierne for tildeling af kompetence er forudsigelige. 11. betragtning til forordningen understreger, at »kompetencereglerne bør frembyde en høj grad af forudsigelighed og være baseret på sagsøgtens bopæl som det principielle kriterium«, således at hvis der afviges fra denne regel, skal kriterierne give en høj grad af retssikkerhed, som Domstolen har bekræftet ved mange lejligheder¹⁴.

21. Jeg går nu over til spørgsmålet, om der findes en betingelse, der er baseret på forekomsten af kausalitet mellem erhvervmæssig virksomhed rettet mod forbrugerbopælsstaten og forbrugerens beslutning om at indgå en aftale, og kan allerede i lyset af eksisterende retspraksis afsløre, at der vanskeligt kan udledes en sådan betingelse af hverken ordlyden af artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 eller af formålene med eller forarbejderne til samme.

22. Hvad bestemmelsens ordlyd angår, og som jeg netop har redegjort for, har Domstolen påpeget nødvendigheden af at prøve opfyldelsen af de betingelser, der er opregnet i den nævnte artikel 15, stk. 1, litra c), og at disse er tilstrækkelige til at udløse den særlige kompetence. Endvidere at tilføje en *forudsætningsvis* og *yderligere* betingelse, der er baseret på forbrugerens adfærd, vil kræve et solidt fortolkningsgrundlag. Som jeg i det følgende vil forklare, lader sådanne grunde sig heller ikke udlede af de af EU-lovgiver forfulgte mål.

23. Artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 har ikke til formål at omvende reglen om sagsøgtens bopæl som kompetencekriterium, men på planet for international retlig kompetence at afbalancere et i princippet uligevægtigt kontraktforhold¹⁵. Med henblik herpå indførte lovgiver en regel baseret på opfyldelse af udelukkende tre betingelser, som alle finder anvendelse på sælgeren eller tjenesteyderen (forekomsten af en erhvervmæssig virksomhed, virksomhed rettet mod forbrugerens bopælsstat eller -stater og aftale inden for rammerne af de nævnte virksomheder). Netop fordi betingelserne er udtømmende, skal kriterierne for at afgøre, om en virksomhed er rettet mod en anden medlemsstat, bygge på en flerhed af faktorer, uden at nogen af dem fungerer som afgørende kriterium. Dvs. at lovgiver præcist opregnede de betingelser, der nødvendigvis skal opfyldes for at udløse kompetence, men efterfølgende anerkendte en vis fortolkningsmargen for retterne, navnlig hvad angår virksomhed, der er offentliggjort på internettet.

24. Det ovenfor nævnte bør være tilstrækkeligt til på lige fod med Den Franske Republik og Kommissionen at nå til den konklusion, at artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 ikke kræver opfyldelse af en »uskrreven« betingelse baseret på kausalitet mellem virksomheden og forbrugerens beslutning om at indgå aftalen. En sådan betingelse ville indebære en betydelig uligevægt i en allerede følsom afvejning foretaget af EU-lovgiver ud over en ændring af Domstolens hidtidige fortolkning af den nævnte bestemmelse¹⁶.

25. Således som Kommissionen havde lejlighed til at påpege under retsmødet, medfører et sådant kausalitetskrav endvidere nogle bevismæssige problemer. Hvis det er tilstrækkeligt, at forbrugeren påstår, at beslutningen om at indgå en aftale bygger på konsultation af en internetside sammen med en telefonsamtale med foretagendet, vil det da være tilstrækkeligt med forbrugerens erklæring herom,

14 — Jf. bl.a. dom af 12.5.2011, sag C-144/10, BVG, Sml. I, s. 3961, præmis 33, og af 25.10.2011, forenede sager C-509/09 og C-161/10, eDate Advertising m.fl., Sml. I, s. 10269, præmis 50.

15 — I denne forbindelse jf. U. Magnus og P. Mankowski: *European Commentaries on Private International Law*, Brussels I Regulation, 2. udg., Sellier, München, 2012, s. 546 ff., B. De Clavière: »Confirmation de la protection du consommateur actif par les règles de compétence spéciales issues du règlement 44/2001«, *Revue Lamy droit des affaires* 2012 nr. 77, s. 48 ff., P. De Miguel Asensio: *Derecho Privado de Internet*, 4. udg., 2011, s. 963 ff., S. Tassone: »Il regolamento Bruxelles I e l'interpretazione del suo ambito di applicazione: un altro passo della Corte di giustizia sul cammino della tutela dei diritti del consumatore«, *Giurisprudenza di merito* 2013, s. 104 ff., og M. Brkan: »Arrêt Mühlleitner: vers une protection renforcée des consommateurs dans l'U.E.«, *Revue européenne de droit de la consommation* 2013, s. 113 ff.

16 — Samme vurdering er foretaget af M. Virgós Soriano og F. Garcimartín: *Derecho Procesal Civil Internacional. Litigación internacional*, Civitas, 2. udg., 2007, s. 171. Generaladvokat Darmon kom, i forbindelse med at han udtalte sig om artikel 13 i Bruxelleskonventionen, til samme konklusion om end i en situation, hvor formidlingsmidlet ikke var internettet, men et traditionelt reklamemedium. Jf. generaladvokatens forslag til afgørelse i sagen Shearson Lehman Hutton (dom af 19.1.1993, sag C-89/91, Sml. I, s. 139, punkt 82-85).

eller skal han godtgøre sådanne konsultationer? Hvis det første er tilfældet, er kompetencen stadig i forbrugers hænder, og han skal blot anføre, at hans beslutning om at indgå aftale er begrundet i den erhvervsdrivendes virksomhed. Hvis den anden situation gør sig gældende, kan dette føre til et *probatio diabolica*, som i sidste ende gør den særlige kompetenceregulering i artikel 15 og 16 i forordning nr. 44/2001¹⁷ uvirksom.

26. Et særskilt spørgsmål, der dog er forbundet med det foregående, er, om en sådan kausal forbindelse ikke spiller nogen rolle, hvilket ikke er tilfældet. Selv om den kausale forbindelse ikke fungerer som en betingelse, er der intet, der udelukker, at den kan fungere som et *indicium*, der kan vurderes af retten i forbindelse med afgørelsen af, om virksomheden faktisk er rettet mod den pågældende stat. Som jeg skal redegøre for i det følgende, drejer det sig om et kvalificeret indicium, da det, såfremt det foreligger i tilfældet i denne sag, drejer sig om et afgørende vurderingselement på tidspunktet for anvendelsen af den særlige kompetenceregulering på forbrugerområdet.

27. Hvis der faktisk har været tale om virksomhed rettet mod en anden medlemsstat, forholder det sig normalt sådan, at denne kausalitetsforbindelse er givet uafhængigt af større eller mindre vanskeligheder med at bevise den. Problemet i den foreliggende sag er, at det fremstilles som bevist, at denne kausalforbindelse, som det fremgår af beskrivelsen af de faktiske omstændigheder, ikke består.

28. Med henvisning ikke til den kausale forbindelse, men til den eventuelle forudgående indgåelse af aftalen om fjernsalg, havde jeg i mit forslag til afgørelse i *Mühlleitner*-sagen lejlighed til at redegøre for, at »[h]envisningen til aftalen vedrørende fjernsalg« – i dommen i sagen *Pammer og Hotel Alpenhof* – »har til formål at påpege betydningen af, at der forud for aftaleindgåelsen er foregået en forberedende og forudgående virksomhed ved hjælp af internettet, som er resultatet af oplysninger, der via internettet er rettet mod det geografiske område, hvor forbrugeren har sin bopæl«¹⁸.

29. Med denne formulering ønskede jeg først og fremmest at understrege betydningen af »en forberedende og forudgående virksomhed«, som uden at blive til en nødvendig forudsætning normalt ville være følgen af »oplysninger, der via internettet er rettet mod det geografiske område, hvor forbrugeren har sin bopæl«. Samtidig ønskede jeg at udtrykke, hvordan oplysninger via internettet var kilden, om ikke til aftalen, så dog til en hertil forberedende virksomhed.

30. Udtrykt på anden vis faldt det mig ikke ind, da jeg fremsatte den nævnte betragtning, at en forberedende og forudgående virksomhed eller en forudgående indgåelse af aftalen skulle blive til en yderligere forudsætning for udløsning af den særlige kompetenceregulering, ligesom jeg heller ikke gav udtryk for, at forekomsten af en kausalforbindelse var det. Men jeg tydeliggjorde den særlige relevans og styrke af indicier af denne karakter.

31. Mere praktisk udtrykt fremmer en forberedende og forudgående virksomhed, ligesom en eventuel bevist kausalforbindelse, uden at være en implicit forudsætning, som følger sig til de i artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 udtrykkeligt angivne forudsætninger, i væsentlig grad den nationale rets arbejde i forbindelse med afgørelsen af, om en økonomisk virksomhed er rettet mod en bestemt medlemsstat. Og omvendt, men som en logisk følge, vanskeliggør manglen på denne omstændighed i samme grad den nationale rets opgave, idet den normalt skal kompensere for manglen på nævnte omstændighed med en anden eller flere omstændigheder, der i samme grad udtrykker, at virksomheden er rettet mod den pågældende medlemsstat.

17 — Om bevisproblemerne i forbindelse med kausalforbindelsens yderligere og uskrevne betingelse jf. S. Leible og M. Müller: »Keine internationale Zuständigkeit deutscher Gerichte bei Maklertätigkeit eines griechischen Rechtsanwalts«, *EuZW* 2009, s. 29.

18 — Forslag til afgørelse i *Mühlleitner*-sagen, punkt 38.

32. Dette formål ligger i øvrigt bag Rådets og Kommissionens fælles erklæring om artikel 15 og 73 i forordning nr. 44/2001. Som bekendt udtaler denne erklæring sig ikke om kausalforbindelsen, men om den betydning, som visse indicier har, såsom at aftalen skal vedrøre fjernsalg¹⁹. Denne omstændighed nævnes som eksempel, uden at det kan udelukkes, snarere tværtimod, at andre indicier, herunder særligt kvalificerede indicier, bidrager til afgørelsen af, om en virksomhed er »rettet mod« en anden medlemsstat.

33. Jeg mener, at den faktiske situation i den foreliggende sag viser en omstændighed, som ved sin tydelighed og behørigt bedømt af den nationale ret kan kompensere både for manglende aftale om fjernsalg og manglende forudgående forberedende virksomhed samt den tilsyneladende manglende kausale forbindelse mellem en specifik erhvervsmæssig strategi og indgåelse af aftalen.

34. Vlado Sabranovics forretning ligger i en fransk kommune, der hører til et byområde, der er stærkt forbundet med bykernen i Saarbrücken by. Som Lokman Emreks repræsentant bekræftede på retsmødet, lever beboerne i Spicheren kommune, ligesom dem i Saarbrücken kommune, på et praktisk talt fælles område, hvor byudviklingen af de to kommuner har forbundet dem i en sådan grad, at der i nogle zoner findes en bymæssig kontinuitet på tværs af grænselinjen mellem de to lande.

35. Under sådanne omstændigheder kan det forhold, at en erhvervsdrivende som udbyder varer og/eller tjenesteydelser i en af disse to kommuner på grund af virksomhedens lokalisering, svare til en tilrådsstilling, som uundgåeligt er rettet mod en anden medlemsstat, nærmere bestemt nabomedlemsstaten, hvis kommuner indgår i et stort byområde, der således danner et byfællesskab²⁰. Hermed vil jeg sige, at på grund af den særlige omstændighed, at to medlemsstater deler det samme storbyområde, er alle erhvervsdrivendes virksomhed naturligt og spontant rettet mod ikke alene beboerne i sælgerens eller tjenesteyderens stat, men også til beboerne i nabostatens. I en zone, der er særlig derved, at bevidstheden om at krydse en grænse hyppigt forsvinder, kan det vanskeligt gøres gældende, at de handlendes virksomhed i denne zone ikke er »rettet« mod den del af byfællesskabet, der ligger i nabomedlemsstaten.

36. En sådan konklusion pålægger ikke sælgeren eller den erhvervsdrivende en uforholdsmæssig byrde, idet denne er en økonomisk aktør, der er integreret i et byområde, uafhængigt af om det består af to medlemsstater. Det er yderst sandsynligt, at sælgeren eller den erhvervsdrivende taler nabostatens sprog, hvis dette sprog er et andet. I den foreliggende sag er der en sproglig forskel mellem to medlemsstater, men det ser ikke ud til, at dette er en hindring for Vlado Sabranovic, idet han, som det fremgår af retsakterne, gennem sit websted opgiver et tysk mobiltelefonnummer, hvilket er et indicium på, at han kommunikerer på tysk med tysktalende kunder, hvoraf størstedelen bor i Saarbrücken.

19 — Det skal påpeges, at den franske version af erklæringen henviser til denne omstændighed som en nødvendig betingelse (*»encore faut-il que ce site Internet invite à la conclusion de contrats à distance et qu'un contrat ait effectivement été conclu à distance«*, min fremhævelse), mens den engelske version blot behandler det som et element til overvejelse (*»although a factor will be that this Internet site solicits the conclusion of distance contracts and that a contract has actually been concluded at a distance«*, min fremhævelse). Den belgiske regering har påpeget, at Domstolen bør holde sig til den franske version og udleder heraf flere følger både vedrørende forudsætningen om kausalitet og forudsætningen om, at aftalen skal vedrøre fjernsalg. Som jeg havde lejlighed til at redegøre for i forslaget til afgørelse i Mühlleitner-sagen, mener jeg imidlertid, at den fælles erklæring, i det mindste på dette specifikke punkt, skal anses som ikke-afgørende, uafhængigt af at Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 593/2008 af 17. juni 2008 om lovvalgsregler for kontraktlige forpligtelser udtrykkeligt henviser til den. Til samme konklusion syntes Domstolen at komme i Mühlleitner-dommen, idet den ikke tog hensyn til det omhandlede punkt i den fælles erklæring i forbindelse med fortolkningen af artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001.

20 — F. Zodio m.fl.: *»Diccionario de Urbanismo. Geografía Urbana y Ordenación del Territorio«*, Cátedra, 2013, s. 37 og 106.

37. I en situation, der ikke ligger langt fra situationen i et byfællesskab, som det, der her eventuelt er tale om, mener jeg ikke, at risikoen for, at sælgeren eller tjenesteyderen sagsøges ved retterne i nabostaten, er en alt for stor byrde, hvis virkning skulle være at modvirke en erhvervsmæssig virksomhed som Vlado Sabranovics. Den særlige kompetenceregulering i artikel 15 og 16 i forordning nr. 44/2001 kan tilmed anses for at fungere som en tilskyndelse til, at forbrugerne i en kommune indgår aftale med de handlende i det omliggende byområde, idet de sikres muligheden for at vælge mellem de i artikel 16 i forordning nr. 44/2001 angivne kompetencekriterier.

38. Sammenfattende er det kompetencekriterium, der følger af en situation som den beskrevne, langt fra et uforudsigeligt scenarium for den handlende eller erhvervsdrivende. Som jeg tidligere har anført, bør den pågældende handlende eller erhvervsdrivende, som opererer i et stærkt integreret område i en helhed, der udgøres af to medlemsstater, være fuldt bevidst om, at en stor del af kundekredsen, tilmed flertallet, kan være bosat i nabomedlemsstaten.

39. Sammenfattende mener jeg for det første, at artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 skal fortolkes således, at den ikke kræver en kausal forbindelse mellem erhvervsvirksomhed rettet mod forbrugerens bopælsstat og dennes beslutning om at indgå en aftale.

40. Kausaliteten har imidlertid karakter af et kvalificeret indicium, når det skal prøves, om erhvervsvirksomheden er rettet mod en bestemt medlemsstat. For at afgøre, om erhvervsvirksomheden er rettet mod en anden medlemsstat, bør et kvalificeret indicium, såsom kausal forbindelse, som er godtgjort ikke at foreligge, normalt kompenseres ved et andet eller andre indicier af tilsvarende styrke.

41. I forbindelse med fortolkningen af artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning nr. 44/2001 mener jeg endelig, at den omstændighed, at en erhvervsmæssig virksomhed udføres i et tilfælde, hvor der foreligger et byfællesskab, hvilket det tilkommer den nationale ret at afgøre, er relevant. Denne rumlige kontekst kan udgøre et kvalificeret indicium på virksomhed rettet mod en bestemt medlemsstat.

VI. Forslag til afgørelse

42. På baggrund af de fremsatte argumenter foreslår jeg Domstolen at besvare anmodningen om præjudiciel afgørelse fra Landgericht Saarbrücken således:

- »1) Artikel 15, stk. 1, litra c), i forordning (EF) nr. 44/2001 skal fortolkes således, at den ikke som forudsætningsvis og yderligere betingelse i forhold til de i bestemmelsen udtrykkeligt angivne betingelser kræver forekomsten af en kausal forbindelse mellem erhvervsvirksomheden rettet mod forbrugerbopælsstaten og forbrugerens beslutning om at indgå en aftale. Den kausale forbindelse har imidlertid karakter af kvalificeret indicium, når det skal prøves, om erhvervsvirksomheden er rettet mod en bestemt medlemsstat.
- 2) Med henblik på at afgøre, om erhvervsvirksomheden er rettet mod en anden medlemsstat, skal et kvalificeret indicium, såsom kausal forbindelse, som er godtgjort ikke at foreligge, normalt kompenseres ved et andet eller andre indicier af tilsvarende styrke. Et tilfælde, hvor der foreligger et byfællesskab, hvilket det tilkommer den nationale ret at afgøre, kan udgøre et kvalificeret indicium på virksomhed rettet mod en bestemt medlemsstat.«